

Internetes közösségek

I. Bevezető

Néhány alapelv az Internet pszichológiájával kapcsolatban

Az Cybertér (azaz minden online közösség tere) egy pszichológiai tér, amit nagyban a demográfiája határoz meg, azaz, hogy kik a tagjai. Ennek a térnek van pár különleges tulajdonsága: hajlékonyság, anonimitás, szociális státusz egyenlősége, a térbeli határok átlépése, az időbeli korlátok eltörlése, stb. Az ember Cybertérhez való viszonyulását több szempontból vizsgálhatjuk meg:

- Az ember mint individuum kapcsolata a Cybertérrel*
A Cybertér anonimitása miatt a személy különböző, tetszőleges tulajdonságokkal ruházhatja fel magát (ami sokszor különbözik a valóságtól), akár kísérletezhet identitásának különböző bemutatásával. Természetesen ezzel vissza is lehet élni (deviáns felhasználók, akik miatt szükség van különböző óvintézkedésekre a Cybertér működtetői részéről). Az online életstílust nem csak a Cybertér milyensége, hanem a felhasználó személyisége is alakítja ki, egymással kölcsönhatásban.
- Cybertéren keresztüli kapcsolatok*
Sokan találnak úgy kapcsolatokra az Interneten keresztül. A kapcsolatok néha sikeresek, viszont sokszor (az illúzióknak is köszönhetően) annál kevésbé. A kapcsolatok sikeressége nagyban azon múlik, hogyan találkoznak, kommunikálnak, épül a kapcsolat, és legfőképp, hogyan sikerül a felmerülő konfliktusokat megoldani.
- Csoport dinamika a Cybertérben*
Az Internet nagy erőssége más kommunikációs csatornákhöz képest, hogy nagyon könnyűvé teszi csoportok megtalálását, csatlakozást hozzájuk, és csoportok létrehozását. Gyakran előfordul hogy offline közösségek a kommunikáció megkönnyítéséhez alakítanak online csoportokat. Vannak természetesen olyan csoportok is, amik a valós életben a földrajzi távolság vagy pl. az érdeklődés különlegessége miatt nem alakulhattak meg. A csoportokban majdnem mindig már a kezdetektől jelen vannak különböző szerepek képviselői, ezek közül talán a leggyakoribb a moderátor, akinek létét a Cybertérben előforduló deviáns viselkedés teszi szükségessé.

Cybertéren keresztüli kapcsolatok: Integrációs alapelv

Vannak olyanok, akik igyekeznek elválasztani az online életüket az offline életüktől. Mai komplex, modern társadalmunkban identitásunknak nagyon sok része van. Egyszerre lehetek férj, apa, fiú, hívő, hegymászó, informatikus, kerékpáros, stb. A cybertérben identitásunk minden elemét "leválaszthatjuk", és mindegyik térben olyan emberekkel lehetünk kapcsolatban, akik identitásunk többi részéről kicsit vagy semmi sem tudnak. A speciális érdeklődésű internetes közösségek lehetővé teszik az identitás adott aspektusára való koncentrációt, információval és támogatással olyan emberektől, akik nem lennének elérhetőek máshogyan. Ezzel szemben a mögöttünk lévő évszázadokban élő emberek kapcsolatai átfedték egymást, néhány ismerős minden érdeklődésünkről tudott. Az Internet szemtől-szembe való kommunikáció hiányából következő anonimitása lehetővé teszi, hogy személyiségünkből, identitásunkból annyit mutassunk meg, amennyit akarunk, és az ember (egyes területek érzékenysége, különböző szociális szerepek egymással való kompatibilitásának hiánya, bizalmatlanság stb. miatt) ezzel a lehetőséggel él is. Van olyan kutató, aki azt az álláspontot képviseli, hogy amennyiben lehetőség van rá, integráljuk az offline és online életünket. Ahogy Szókratész is mondta, "életünk célja, hogy magunkat megismerjük", így az, hogy rájövünk, hogy önmagunk különböző részei hogyan függenek össze, feltétlenül jó hatással van ránk. Talán az online életünkből különböző dolgok átvitele a szemtől-szembe világba életstílusunkat kevésbé stresszessé tehetné. Az Internet függőség pl. (illetve bármilyen függőség) izolációt hajt végre és védelmezi a függőséget okozó területet a személyiség összes többi területétől. Hogyan mehet végbe az integráció?

- Az online "barátainkkal" beszélhessünk az offline életünkről is*
Ez akár olyan előnyökkel is járhat, hogy online ismerősei által új bepillantást nyerhet abba, milyen kapcsolatban van offline identitása azzal, ahogy online magát megmutatja
- Offline barátainkkal beszéljünk online életünkről*
Mind ez a pont, mind az előző különösen hasznos akkor ha online ismerőseinkkel

személyesen is kapcsolatban vagyunk. Kizárólag gépelt szöveggel kommunikálva könnyű torzítani, torzítva látni a világot, a partnert. A megértésben sokszor segíthet az offline kapcsolatfelvétel. Amennyiben az ismerős csak online, akkor a barátok családtagok, akik jól ismerik, új perspektívákat adhatnak ezekkel a torzulásokkal kapcsolatban.

3. *Találkozunk online ismerősökkel személyesen*

Elég egyértelmű, bármilyen félreértés, hibás elképzelés, feltételezés tisztázódhat egy ilyen találkozáskor. Mi több, nem egy barátság, házasság kezdődött online kapcsolattal, ahol is az áttörést mindig a személyes találkozás jelentette. Pl. a "You've got mail" c. film is erről a témáról szól.

4. *Találkozunk offline ismerőseinkkel online*

Amennyiben offline ismerőseinktől távol vagyunk, elkerülhetetlen, hogy SMS-ben, e-mailben vagy chat-en tartsuk a kapcsolatot. Bár manapság egy peremterület, a telefonálás egyre nyitottabbá válik, és beszivárog az online kommunikáció módjai közé (itt az internet és a kapcsolódások sebességének gyorsulása a internetes szociális környezet változását is maga után vonja). Az ingyenes VoIP szolgáltatásokat használva (mint pl. a Skype) már nincs korlát, mennyit beszélgetünk, és amennyiben valakinek széles sávú internet elérése van, akkor könnyen elképzelhető, hogy nem lesz kedve e-mailt írni (hosszú levelek, fáradságos végigolvasni, lassú a válasz, mire megérkezik már lehet, hogy nem is aktuális), a szóbeli (esetleg a videóval társított) kommunikáció sokkal hatékonyabb és kényelmesebb. A személyes ismerősökkel, különösen ha nagyon közeli kapcsolatról van szó (család), mostanában egyre inkább preferált a szóbeli kapcsolat, még akkor is, ha fizetni kell érte (pl. a fogadó fél nem csak a hívó rendelkezik szélessávú internettel, akkor pl. Neophone szolgáltatásával percenként 4-6 forintért tudunk telefonálni akár külföldre is vonalas telefonra). A személyes ismerősökkel való mindennapi kapcsolatra (amennyiben épp nem vagyunk közelükben) a legolcsóbb mód az online kapcsolat, a sürgősség, fontosság és a kapcsolat szorossága szerint növekvő sorrendben a következő csatornák népszerűek manapság: email, chat, felhívás.

Csoport dinamika: Az internetes közösségek és a személyes kapcsolatok

Az internetes közösségeket ebben a pontban a offline közösségekkel való kapcsolatuk szerint vizsgálom meg. Így általában két típus látható:

1. *Az internetes közösség tagjai között van más kommunikációs csatorna*

A hagyományos emberi kapcsolatokban egy közösség tagjai adott időközönként találkoznak. Pl. hetente, vagy havonta. De akkor sem beszél mindenki mindenkivel. Ha lenne valakinek mondanivalója, akkor elég nagy erőfeszítésbe telik mindenkinek tudomására hozni.

Pl. a levelezőlisták nagyon jó szolgálatot tesznek ilyen esetben. Elég egy e-mail küldeni, és mindenki tudhatja, amit közölni akartam. A másik előny, hogy nem kell várni a következő találkozásig. És általában e második hatása jelentősebb. Ha valami kérdés, probléma adódik, rögtön meg lehet beszélni, és nem kell hozzá 20-30 embert felhívni, vagy várni egy hetet. Emellett kiegészítő funkciója is látszik. A tagok a valós életben zajló dolgokat beszélnek meg a listán, ill. a listán felmerült kérdéseket akkor is, amikor találkoznak (lásd: offline és online kapcsolatok integrációja).

A listán kívüli kommunikáció előnyös volta egyértelműen előjön akkor, amikor a tagok nehezen értik meg egymást. Ilyenkor a listán kívül megbeszélve a dolgokat sokkal könnyebb helyre tenni. Maga az, hogy az azonnali válasz lehetősége nem adott, mint pl. a chat-en, vagy természetes beszélgetésben, és a részletek felett könnyen elsiklunk, mert csak az egész üzenetet látjuk, már a konfliktusok könnyebb kialakulását vonhatja maga után.

A listán nincs metakommunikáció, ami mint az internetes kommunikáció sok más formájában, torzulást idézhet elő. Ezért jó, ha van olyan csatorna, ahol az emberi kommunikáció minden eleme érvényesül. Én a fenti indokok miatt azokat a levelezőlistákat tartom értékesnek, amik építenek a már meglévő kapcsolatokra, és azokkal együttműködnek.

2. *A csoport tagjai csak az Interneten keresztül ismerik egymást*

Lehet, hogy a tagok egy tágabb érdeklődési csoporthoz tartoznak, bár legtöbbször személyesen nem ismeri egymást. Pl. egy mindegyikük által ismert szervezet, személyiség köré szerveződik a lista, úgy is fogalmazhatnánk, hogy identitásuk egy szelete közös, innen fakad a közös érdeklődés.

Egy teljesen nyitott lista esetében (pl. egy filozófiai-teológiai témájú lista), amikor a

listatagoknak semmi közös alapjuk nincs (csak a téma érdekli, de pl. kissé más módon), nagyon jellemző, hogy csak elbeszélnek egymás mellett. Ekkor nagyon gyakran meddő viták alakulhatnak ki. Senki nem ismer senkit, és mivel az alap nem közös, mindenki másból indul ki. Személye válogatja, hogy az e fajta különbözőséget mennyi ideig bírja. A probléma erős, főleg ha olyan a téma, amiről sokat lehet vitázni, és mindenkinek más róla a véleménye (filozófia, teológia).

Amennyiben a lista szakmai jellegű, objektív, akkor az tompítja az egymás nem ismerésének élett. Ezekben az esetekben nagyon fontos az integrációs alapelv (fentebb).

II. Példák

Levelező listák

A levelezőlistákat jellemzően valamilyen szerveren lehet létrehozni (yahogroups, primlista), aminek szolgáltatásaitól nagyban függhet a lista jellege. A jellemző szolgáltatások közé tartoznak például a következők:

Hozzáférések beállítása:

- regisztrációhoz bárkinek van joga / csak akinek a listatulajdonos engedélyezi
- levélküldéshez regisztráltaknak / bárkinek / moderátoroknak van joguk
- a levelezés archívumát olvasni regisztráltaknak / bárkinek van joga
- moderálás lehetősége, moderált tagok levelei csak akkor kerülnek a listára, ha a moderátor engedélyezi

Más, technikai beállítások:

- csatolmányok tiltása
- a lista honlapjának beállításai

Főleg a hozzáférések beállítása a lista közösségi jellegét nagyban meghatározza, így különböző jellemzők szerint lehet megkülönböztetni a listákat:

1. *Nyitottság szerint:*

nyitott listák: ahol bárki regisztrálhat, ezt azt eredményezheti, hogy főleg olyan emberek kerülnek kapcsolatba egymással, akik egyébként nem találkoznának, és a lista az egyetlen kommunikációs csatorna közöttük; általában itt jellemző az, hogy engedélyezik nem tagok számára is, hogy elolvassák a lista archívumát.

zárt listák: a regisztrálást a moderátor engedélyezi, ez azért szokott történni, hogy egy már adott közösség tagjai könnyebben, gyorsabban tudják a kapcsolatot tartani (családi, közösségi listák).

2. *Levelezés iránya szerint*

hírlevél-listák: olyan listák, ahol csak bizonyos személyek vannak felhatalmazva a levélküldésre; itt egyértelműen az a cél, hogy a lista többi tagjához bizonyos információk a megadott forrás(ok)tól eljussanak.

többirányú listák: azon listák, ahol bárki küldhet levelet.

3. *Moderáltság szerint*

moderált listák: bizonyos személyek felelősek a lista „szellemiségének” mederben tartásáért, általában azért, hogy a lista célját jobban elérhesse (pl. a lista célja az, hogy a tagok kultúrált keretek között számukra fontos, komoly dolgokat megtárgyaljanak, ebben az esetben egy-egy „nem oda való” – deviáns – tag problémát jelenthet). A moderálásnak védelmi célja van. Jellemző, ha egy adott közösség kissé nyit a külvilág felé, és nem egyértelműen hozzá kötődő személyeket is beenged.

szabad listák: semmiféle kontroll nem létezik, bárki azt ír amit akar; vagy akkor fordulhat elő, ha teljesen zárt a lista, és mindenki mindenkiben megbízik, vagy teljesen nyílt, és semmi „közös” nincs a tagok között, semmi érték, amit védeni kéne.

4. *Lista célja szerint*

információs listák: a tagok csak információkat küldenek egymásnak, az információáramlást szolgálja

konverzációs listák: a cél az, hogy az információ megosztáson túl a tagok eszmecseréje, egy-egy téma, esemény kapcsán megoszthassák egymással a véleményüket; a listák e fajtája sokkal közösségformálóbb, mint egy információs lista

A fenti felsorolás kétpólusú megközelítést alkalmaz, természetesen a valóság sokkal árnyaltabb.

Meghívásos, ismertségen alapuló internetes közösségek

Olyan közösségek, ahova meghívó szükséges a csatlakozáshoz, és ismertségi háló felépítése a céljuk. Az ismerősi viszony kialakításához kétirányú visszajelzés szükséges. Ha egy tag más ismerősének jelöl, akkor azt a másodiknak meg kell erősíteni. Az ismerősi viszony egy meghívó kódjával való regisztráláskor azonnal létrejön.

Az effajta közösségek egyértelműen építenek a már meglévő kapcsolatokra. Ezért szükséges a regisztráláshoz egy már tag által küldött meghívó. Úgy vélem, céljuk a kapcsolatok segítése, könnyebbé tétele, új dimenziók bevezetése. Nem régen regisztráltam az **iWiW**-en, és elképesztő, ahogy a keresés funkciót használva, illetve az ismerősökön keresztül mennyien megtaláltak. Volt általános iskolai osztálytársam, akit 10 éve nem láttam, és megtalált (és utána nem sokkal egy másik is rajta keresztül). Biztosra veszem, hogy ez a „kapcsolat” lassan elhalt volna, így pedig most mégis ismerősök vagyunk. Az Internet ama előnyét használja ki, hogy a kapcsolatok ápolásához nem kell otthonról kimozdulni, és csak egy kattintásba kerül, hogy valakiről ne feledkezzek meg, hogy az ismerősöm. Az ismerősöket csoportokba lehet rendezni (iskolatársak, haverok, család, belső kör...). Alapvető jellemző, hogy mindenki megad magáról bizonyos adatokat, és megadja, hogy melyeket láthatnak ismerősei és melyeket akik nem ismerősei. Bárki adatlapját megtekinthetem (természetesen amennyi adatot van jogosultságom látni), és megtekinthetem ismerőseit. Ennek létezik grafikus formája is (kapcsolati háló), amit arra szoktak legfőképp használni, hogy megtekintsük, ismerőseink hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Ilyenkor kirajzolódnak a különböző helyről ismert emberek hálói. 3-4 (esetleg több) kisebb-nagyobb góc szokott megjelenni, esetleges egymáshoz kapcsolódásokkal (amin néha meg is lepődünk), ill. pár egyedülálló ember.

Tetszőleges felhasználóra elérhető a következő funkció: meg lehet tekinteni, hogy az adott személyhez az ismerősi kapcsolatokon keresztül hogyan jutok el a leggyorsabban (legrövidebb út keresés).

Tettem pár próbát. Találomra próbálkoztam nevekkal. Nem találtam nevet, amit 3-4 kapcsolatnál hosszabban tudtam volna elérni. Ez a „kicsi a világ” érzést kelti az emberben (plusz, amikor látja, amit nem is gondolt volna, hogy egyes ismerősei ismerik egymást). Úgy érzem, ez a WiW egyik vonzereje, a kíváncsiság, hogy vajon hogyan ismerik egymást az ismerőseim, és egyáltalán kiket ismernek. A gyors elérésnek több magyarázata is lehet. Talán első, hogy a legtöbb felhasználó 12-30 éves (Internetre fogékony korcsoport), és nekik általában sok e korcsoportbeli ismerősük van, az iskolák, különböző közösségek miatt. Véleményem szerint, aki ide regisztrál, már eleve kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezik (az iWiW vonzereje a kapcsolatok összefogása), érdeklődik, sok kapcsolattal szeretne rendelkezni. Így ha sok ilyen „sokismerősű” ember van egy helyen, akkor valahogy evidens, hogy egy pontból egy másikba „gyorsan” el lehet jutni.

Természetesen az, hogy a fenti kísérlet csak gyors eléréseket talált, nem bizonyítja, hogy hosszabb legrövidebb utak nem léteznek.

Az ismerősi háló fejlesztésén túl sok más egyéb szolgáltatás létezik ezeken a közösségi portálokon: fórum, apróhirdetések (pl. különlegesség autós, ill. utaskeresés), üzenetküldés összes ismerősnek, ismerősök csoportjai szerint; üzenőfal (olyan hely, ahova küldött üzeneteket mindenki látja), és még sok más.

Az iWiW azzal, hogy alapvetően az offline személyközi kapcsolatokra épít, és ezeknek akar új dimenziót adni, esetleg közösségbe szervezni őket, eleget tesz az integrációs alapelvnek, nincs elkülönítve a valóságos világtól. Emellett nagy a népszerűsége is, és ebben az integrációnak is nagy szerepe van.

Megjegyzések

A dolgozat elkészítéséhez felhasználtam John Suler „*The Psychology of Cyberspace*” c. internetes könyvét.